INNOVATION: THE JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND RESEARCHES
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
ISSN: 2181-3868 SJIF-2023: 3.812 | ISI: 0.539 | VOLUME 3, ISSUE 3, 2025

KOREYS VA O‘ZBEK TILLARIDA UNLI FONEMALARNING QIYOSIY TAHLILI

Axunjanova Maftuna,
Samarqand davlat chet-tillari instituti
Sharq tillari fakulteti Lingvistika: koreys tili yo‘nalishi 1-kurs magistranti

https://doi.org/10.5281/zenodo.15687156

Annotatsiya. Ushbu maqolada koreys va o‘zbek tillaridagi unli fonemalarning qiyosiy tahlili amalga oshiriladi. Tadqiqotda har ikki tilning fonetik tizimi, unli tovushlarning tasnifi, ularning hosil bo‘lish mehanizmi va artikulyatsiya xususiyatlari ko‘rib chiqiladi. Koreys va o‘zbek tillaridagi unli fonemalarning soni, ularning akustik va funksional farqlari aniqlanib, fonologik tizimdagi o‘xshashlik va farqlar tahlil qilinadi. Shuningdek, tadqiqot natijalari ushbu tillarni o‘rganishda duch keladigan qiyinchiliklarni aniqlash hamda fonetik jihatdan samarali o‘qitish usullarini taklif etishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: unli fonemalar, fonetik tizim, artikulyatsiya, akustik xususiyatlar, fonologik tizim, qiyosiy tahlil, koreys tili, o‘zbek tili, o‘xshashlik va farqli tomonlar, fonetikani o‘qitishning muammolari.

Аннотация. В данной статье проводится сравнительный анализ гласных фонем в корейском и узбекском языках. В исследовании рассматриваются фонетическая система обоих языков, классификация гласных звуков, их механизм образования и артикуляционные особенности. Определяются количество гласных фонем в корейском и узбекском языках, их акустические и функциональные различия, а также анализируются сходства и различия в фонологической системе. Кроме того, результаты исследования способствуют выявлению трудностей при изучении данных языков и разработке эффективных методов фонетического обучения.

Ключевые слова: Гласные фонемы, фонетическая система, артикуляция, акустические характеристики, фонологическая система, сравнительный анализ, корейский язык, узбекский язык, сходства и различия, проблемы преподавания фонетики.

Annotation. This article provides a comparative analysis of vowel phonemes in the Korean and Uzbek languages. The study examines the phonetic systems of both languages, the classification of vowel sounds, their formation mechanisms, and articulation features. The number of vowel phonemes in Korean and Uzbek, their acoustic and functional differences, as well as similarities and differences in the phonological system, are identified and analyzed. Furthermore, the research results contribute to identifying difficulties in learning these languages and developing effective phonetic teaching methods.

Keywords: Vowel phonemes, phonetic system, articulation, acoustic characteristics, phonological system, comparative analysis, Korean language, Uzbek language, similarities and differences, issues in teaching phonetics.

Til tizimidagi fonemalar, ayniqsa, unli tovushlar har bir tilning o‘ziga xos fonetik va fonologik xususiyatlarini belgilovchi muhim birliklardan biridir. Har bir tilning unli fonemalar tizimi tovush tuzilishi, urg‘u va ohang xususiyatlarini shakllantiradi. Koreys va o‘zbek tillari turli til oilalariga mansub bo‘lsa-da, ularning fonetik tizimlarini o‘rganish qiziqarli va ilmiy

ISSN: 2181-3868 SJIF-2023: 3.812 | ISI: 0.539 | VOLUME 3, ISSUE 3, 2025

jihatdan muhim hisoblanadi. Mazkur maqolada koreys va o‘zbek tillaridagi unli fonemalar tizimi qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida ushbu tillarning unli tovushlari tasniflanib, ularning artikulyatsion va akustik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, fonologik tizimdagi o‘xshashlik va farqlar aniqlanib, bu tillarni o‘rganish jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar ko‘rib chiqiladi. Ushbu tahlillar tilshunoslik va fonetika sohasidagi ilmiy izlanishlar uchun muhim bo‘lib, chet tillarni o‘qitish jarayonida ham foydali bo‘lishi mumkin.

Koreys tilining fonetik va fonologik tizimi bo‘yicha tadqiqotlar orasida Lee va Ramsey, Shin kabi tilshunos olimlarning asarlari muhim ahamiyatga egadir. Bu tilshunoslarning ishlari koreys tilidagi unli tovushlarning akustik va artikulyatsion xususiyatlarini tahlil qilib, ularning fonologik tizimdagi o‘rnini aniqlashga bag’ishlangan.

Tadqiqot quyidagi metodlarga asoslangan:

Quyosiy tahlil: koreys va o‘zbek tillaridagi unli fonemalar tizimi fonologik, akustik va artikulyatsion jihatdan qiyosiy tahlil qilindi.

Tasviriy tahlil: koreys va o‘zbek tillarining fonetik tizimi haqida mavjud ilmiy manbaalar, grammatik qoida va fonologik tavsiflar tahlil qilindi.

Eksperimental fonetik tahlil: koreys va o‘zbek tillaridagi unli tovushlarning akustik xususiyatlarini aniqlash uchun tovush to‘lqinlari tahlil qilindi. Bu metod tovushlarning chastotasi, davomiyligi kabi parametrlarga asoslanib, ularning artikulyatsion farqlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqot natijasida koreys va o‘zbek tillaridagi unli fonemalarning fonologik tizimidagi o‘xshashlik va farqli jihatlari aniqlab berildi. Tadqiqot davomida quyidagi asosiy natijalarga erishildi:

1) Unli fonemalar tarkibi va tasnifi

Koreys tilida – ㅣ, ㅔ, ㅐ, ㅏ, ㅓ, ㅗ, ㅜ, ㅡ, ㅚ, ㅟ, ㅑ, ㅕ, ㅛ, ㅘ, ㅝ, ㅢ, ㅒ, ㅙ, ㅞ jami 21 ta unli mavjud. Bular bir tovushli va ikki tovushlilarga bo‘linib, birinchisi monoftong, keyingisi diftong deyiladi. Masalan, ㅏga o‘xshagan tovushlar bitta tovushdan tarkib topgan bo‘lib monoftong, ㅕ yoki ㅝ ga o‘xshagan tovushlar har biri ㅣ va ㅓ, shuningdek ㅜ va ㅓ birgalikda qo‘shilgan tovushlar diftong hisoblanadi. Monoftong ㅣ, ㅔ, ㅐ, ㅏ, ㅓ, ㅗ, ㅜ, ㅡ, (ㅚ,ㅟ) jami 10 ta unlini, diftong esa ㅑ, ㅕ, ㅛ, ㅠ, ㅘ, ㅝ, ㅢ, ㅖ, ㅒ, ㅙ, ㅞ jami 11 ta unlini o‘z ichiga olgan.

O‘zbek tilida esa 6 ta asosiy unli fonema mavjud bo‘lib (a, e, i, o, u, o‘) , ular tor, keng, old va orqa qator unlilarga bo‘linadi. Koreys tilida unli fonemalarning lablashuvi va diftonglar tizimi rivojlangan bo‘lsa, o‘zbek tilida diftonglar mavjud emas va unli fonemalar asosan monoftonglardir.

2) Unlilarning artikulyatsion va akustik farqlari

O‘zbek tilida unli fonemalar orasida faqat o va u tovushlari lablangan hisoblanadi. Koreys tilida esa lablangan unlilar ko‘proq: ㅗ (o), ㅜ (u), ㅚ (oe), ㅟ (wi). Bu koreys tilini o‘rganayotgan o‘zbek til sohiblari uchun qiyinchilik tug‘dirishi mumkin. Koreys tilidagi unli fonemalar o‘zbek tilidagilarga nisbatan yumshoqroq va tovush uzunligi muhim rol o‘ynaydi. O‘zbek tilida esa urg‘u ostidagi unlilar uzunroq talaffuz qilinishi mumkin, ammo tovush uzunligi fonematik farqlanishga olib kelmaydi. O‘zbek tilida unli fonemalar so‘z tarkibida o‘z shaklini saqlaydi va deyarli o‘zgarmaydi. Koreys tilida esa ba’zi unli fonemalar reduksiyaga

uchrab, talaffuzda sezilarli o‘zgarishlarga ega bo‘lishi mumkin. Masalan, ba’zi pozitsiyalarda ㅡ (ŭ) tovushi ㅜ (u) yoki ㅓ (ŏ) tovushiga yaqinlashishi mumkin.

3) Fonologik tizimdagi o‘xshashlik va farqlar

Har ikkala til fonologik jihatdan unli fonemalarning urg‘u va fonetik muhitga bog‘liq holda o‘zgarishiga ega. Biroq koreys tilida unli fonemalarning reduksiyasi va assimilyatsiyasi keng tarqalgan bo‘lsa, o‘zbek tilida bunday o‘zgarishlar kam uchraydi. Har ikkala til o‘ziga xos unli va undosh fonemalar tizimiga ega bo‘lib, nutq tovushlari fonetik qonuniyatlarga muvofiq ishlaydi. Unli tovushlar artikulyatsion jihatdan orqa va old qator, tor va keng, lablangan va lablanmagan tovushlarga ajratiladi. O‘zbek tilida urg‘u muhim fonologik rol o‘ynamaydi, ya’ni so‘z ma’nosini o‘zgartiruvchi fonologik birlik sifatida xizmat qilmaydi. Koreys tilida ham urg‘u fonologik jihatdan barqaror emas va asosiy semantik yuk so‘z tartibi yoki grammatik birliklar orqali ifodalanadi. Har ikkala til fonetik muhitga bog‘liq holda ba’zi fonemalarning o‘zgarishiga duch keladi. Masalan, o‘zbek tilida “olma” → [olmo] yoki “kitob” → [kitop] kabi jarayonlar uchrasa, koreys tilida ham undoshlar orasida assimilyatsiya hodisalari keng tarqalgan (학교 [hak-kyo], 국물 [궁물]). O‘zbek tilida so‘zlar ko‘pincha ochiq bo‘g‘in bilan tugaydi (o‘qituvchi, maktab, bola). Koreys tilida so‘zlar yopiq bo‘g‘in bilan ham tugashi mumkin va so‘z oxirida ba’zi undosh tovushlar talaffuz qilinmasligi mumkin (masalan, 먹다 [mŏk-ta] → [mŏk]). Koreys tilida bo‘g‘in tarkibida ng (ㅇ) tovushi keng qo‘llaniladi, bu o‘zbek tilida mavjud emas.

4) Fonetik qiyinchiliklar va o‘qitish metodikasi uchun tavsiyalar

Koreys tilini o‘rganayotgan o‘zbek til sohiblari uchun unli fonemalarning uzunligi, lablashuvi va diftonglarni to‘g‘ri talaffuz qilish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Aksincha, o‘zbek tilini o‘rganayotgan koreys til sohiblari uchun unli fonemalar tizimidagi urg‘u va unli tovushlarning barqarorligi yangi fonetik hodisa sifatida namoyon bo‘ladi.

Ushbu natijalar shuni ko‘rsatadiki, koreys va o‘zbek tillarining unli fonemalar tizimi ayrim o‘xshashliklarga ega bo‘lsa-da, ular fonologik tuzilishi, artikulyatsiyasi va fonetik xususiyatlari jihatidan farq qiladi. Ushbu tadqiqot natijalari fonetika va til o‘qitish metodikasini takomillashtirishga hissa qo‘shishi mumkin.

Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, koreys tilida unli fonemalarning uzunligi va lablashuvi muhim fonologik omillar hisoblanadi. Bu esa koreys tilini o‘rganayotgan o‘zbek til sohiblari uchun muayyan talaffuz qiyinchiliklarini keltirib chiqaradi. O‘zbek tilida esa fonemalar barqarorroq bo‘lib, tovush uzunligi ma’noni farqlashga xizmat qilmaydi. Bu farq koreys tilini o‘rganayotgan o‘zbek til sohiblari uchun unli tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilishda qo‘shimcha e’tibor talab qiladi. Bundan tashqari, koreys tilida unli fonemalar reduksiyasi va assimilyatsiya hodisalari keng tarqalgan bo‘lsa, o‘zbek tilida bunday o‘zgarishlar nisbatan kam uchraydi. O‘zbek tilini o‘rganayotgan koreys til sohiblari uchun bu farq talaffuzdagi barqarorlik sababli nisbatan oson qabul qilinadi. Shuningdek, koreys va o‘zbek tillarining fonologik tizimidagi farqlar til o‘rganish jarayonida qanday muammolar yuzaga kelishini ham ko‘rsatadi. Koreys tilida urg‘u tizimi unchalik barqaror bo‘lmagani sababli, o‘zbek tilining urg‘uli tizimini o‘zlashtirish koreys til sohiblari uchun qiyinchilik tug‘dirishi mumkin.

Koreys va o‘zbek tillaridagi unli fonemalar tarkibi, akustik xususiyatlari va fonologik tizimi sezilarli darajada farq qiladi.

Har ikkala tilning fonetik o‘ziga xosliklarini tushunish va o‘zaro qiyoslash bu tillarni o‘rganuvchilar uchun muhim ahamiyatga ega.

Unli fonemalarni o‘zlashtirish jarayonida fonetik ta’lim metodlarini takomillashtirish, xususan, audio va eksperimental fonetika usullaridan foydalanish samarali natijalar berishi mumkin.

Kelajakda ushbu mavzu bo‘yicha yanada chuqurroq tadqiqot olib boorish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1) Abduazizov A. A. :Ozbek tilining fonetikasi va orfoepiyasi”. – Toshkent: fan, 1986.
2) Radjabov A. R. “O‘zbek tili fonologiyasi”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2003
3) Bazarova, S. (2023, December). PAK VAN SO VA SAIDA ZUNNUNOVA IJODIDA “AYOL” KONSEPTI. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 51-60).
4) Usmonqulovna, B. D. (2024). KOREYS VA O ‘ZBEK TILLARIDA AFFIKSLAR SEMANTIKASI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 46(7), 12-18.
5) Kamarova, M. (2022). Koreys va o‘zbek tillarida so‘z yasovchi qo‘shimchalar orqali so‘z yasalishi qiyosiy tadqiqotidan ta’limda foydalanish. *Ученый XXI века*, (7 (88)), 34-41.
6) Azizova, S. B. (2023, December). KOREYS VA O‘ZBEK TILLARIDA HURMATNI IFODALOVCHI LINGVISTIK VA EKSTRALINGVISTIK VOSITALARNING QIYOSIY TAHLILI. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 138-141).
7) Melikova, U. (2022). PRAGMATIC SEMANTIC FEATURES OF THE TEXT IN KOREAN AND UZBEK LANGUAGES. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, *4*, 371-373.
8) Баенханова, И. (2019). Паремияларнинг турли тизимдаги тилларда умумий хусусиятлари. Иностранная филология: язык, литература, образование, (2 (71)), 64-66.
9) Алимова, Д. (2022). Лексические средства выражения вежливости. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(Special Issue 24), 542-554.
10) Abdusalamovna, X. M., & Abdug‘Aniyevna, X. M. (2022). ADABIYOTDA VERJINIYA VULF QARASHLARI. Science and innovation, 1(JSSR), 217-219.
11) Turniyozov N., Turniyozova K., Xayrullayev X. Struktur sintaksis asoslari //Samarqand: SamDCHTI. – 2009.
12) Хайруллаев Х. З. Сўз, сўз бирикмаси ва гапнинг предикативликка муносабати //Номзод. дис автореферати. Тошкент. – 2001.
13) Хайруллаев Х. О лингвистической природе уровней языка и речи //Вопросы филологических наук. – 2009. – №. 2. – С. 78-79.
14) Хайруллаев Х. Предикативлик ҳодисаси ва унинг ифода объектлари. – 2002.
15) Khayrullaev K. Z. The relation of word, word composition and sentence to the predicativeness //Abstract of candidate dissertation.–Tashkent. – 2001.